

Temanummer:

ISSN 0802-0701

KUNSTNERE OG GALSKAP

Lars Hertvig, malt av Niels Bjørnson Møller
i Christiania 1851—52. Nasjonalgalleriet, Oslo.

SØKERLYSET

Nr 6 oktober 1989

Kr 20,- 2. årgang

SØKELYSET er et uavhengig blad, både politisk og overfor organisasjoner. Vi vil presentere psykiatrien fra de innlagtes side. Det er ikke noe entydig bilde. Vi vil presentere artikler med ulike syn, og er ikke alltid enig i alt som trykkes i bladet. Redaksjonen har en kritisk holdning til dagens psykiatri, men hevder ikke å ha løsningen på alle psykiatriens problemer.

Alle kan skrive i bladet SØKELYSET. Dere er velkomne med meninger, egne opplevelser, dikt, tegninger eller annet. Skriv kort, så slipper vi å kutte i innleggene. Dere kan skrive anonymt i bladet, men redaksjonen må ha navn og adresse.

Ansvarlig redaksjon: Marie Beate Fjørli, Elna Viola Gundersen,
Brit Kristin Utne, Øystein Hansen og Tormod Bakke.
Utgiver: Amalie Norsk Forlag, postboks 67, 1450 NESODDTANGEN.
Abonnement: kr 60,- for 4 nr, kr 100,- for 8 nr. Løssalg kr 20,-.
Postgiro 2 57 64 03.

Trykket hos HippoTrykk A/S på 100% resirkulert papir.
Utgitt med støtte fra Kulturstyret i Studentsamskipnaden i Oslo.

Forsiden viser et portrett av maleren Lars Hertevig.
Redaksjonen vil takke alle kunstnere som har bidratt med tekst og bilder til dette nummer. Vi vil også takke Finn Jacobsen i NRK for bidrag til artikkelen om Bendik Riis. Vi er lei for at vi ikke kunne trykke Bendik Riis bilder (s.11 og 13) i farger, men synes likevel at de uttrykker styrken i hans kunst.

BLI SELGER FOR SØKELYSET !!!

SØKELYSET er avhengig av aktive lesere for å kunne overleve.
Som selger får du beholde kr 10,- pr blad, og du har returretten om du ikke får solgt alle. Kontakt SØKELYSET, postboks 67,
1450 NESODDTANGEN.
Sett i gang, spre SØKELYSET til nye lesere !

I N N H O L D :

Leder.....	s. 4
Jeg trår i lu t...Dikt av Marie Beate Fjørli.....	s. 5
Lysets maler. Lars Hertevig presentert av Brit Kristin Utne.....	s. 6
Maleren på Gaustad. Bendik Riis presentert av Øystein Hansen.....	s.10
Merkelig. Dikt av Elin Sverdrup-Thygeson.....	s.14
Røsten. Dikt av Brit Kristin Utne.....	s.15
Blå stjerne over Gaustad Galehus. Dikt av Nina Flikke.....	s.16
Nina Flikke intervjuet av Tormod Bakke.....	s.17
Jan Inge Fjære intervjuet av Elna Viola Gundersen.....	s.18
Billedkunstner Arne Bendik Sjur på "31 B". Ved Brit Kristin Utne..	s.19
Amalie Skrams liv og diktning. Ved Elna Viola Gundersen.....	s.20
Tankens makt. Dikt av Marie Beate Fjørli.....	s.23
Terapeuten må være ydmyk. Melinda Meyer intervjuet av Ø.Hansen....	s.24
Pasienten og hans journal. Av Øystein Hansen.....	s.27
Fra Huset bak Huset. Dikt av Ruth Solvoll.....	s.28
Leserbrev fra Dasa Stoszek.....	s.29
Mitt liv. Av Ero Arvid Timonen.....	s.30
Nyttige adresser.....	s.31

Ønsker du gamle nummer av Søkelyset ?

Søkelysets temanumre er fortsatt aktuelle. Alle tidligere numre av Søkelyset er nå til salgs for kr 10,- pr nr, pluss porto.

Nr 1. Februar 1988.	Elektrosjokk. 31 B. Juklerød-saken.
Nr 2/3. Juli 1988.	Lov om psykisk helsevern - de hvite frakkers lov ?
Nr 4. Januar 1989.	Psykiatriske medisiner.
Nr 5. Mai 1989.	Hvordan komme ut av det - mer om medisiner.

Produksjonsplan for de neste nummer:

Nr 7. Februar 1990.	Institusjonsliv.
Nr 8. Juni 1990.	Psykiatriens historie.

KUNSTNERE OG GALSKAP

LEDER:

Kunstnere og galskap har vi som tema for dette nummer.

Men hva er egentlig galskap, hvor går grensene og hvem setter dem?

Historien viser, også nært opp til vår egen tid, at noe som kunne bli regnet for galskap før, er idag mer normalt.

Oppfatningen av hva som er galskap eller ikke, er også ulikt fra samfunn til samfunn. Jeg vil her bare nevne to enkle eksempler.

1: Her i Norge er det ikke mange årene siden at en person av homofil legning umiddelbart ble henvist til psykiater.

En slik holdning til seksualitet var utenom det vanlig praktiserte og dermed abnorm. Personen var syk på sinnet.

Idag fins det lover i vår stat som skal beskytte de samme personer mot urettferdighet og hets.

2: Vi vet at i visse samfunn i Afrika er omskjæring av unge jenter brukt som symbolet på den unge jentas inntreden i de voksne kvinners verden.

Det er da en positiv og normal handling.

I vår del av verden ville en slik handling fra en eller flere voksne mot en ung jente blitt karakterisert som vold. Det ville blitt kriminalisert, og gjerne sett på som abnormt, sinnsykt,

Dette viser at grensene for hva som er galskap, endres med samfunnets utvikling, og fra samfunn til samfunn.

Men tilbake til kunstnere og galskap.

Det fins flere eksempler på kunstnere opp gjennom historien som har blitt regnet som gale av sin samtid, men som idag er store og berømte, og mer eller mindre anerkjente i de fleste samfunns-

lag som unike i sin kunst.

Hvorfor var de gale da, og ikke nå?

Det er en kjent sak at kunstnere, det være seg malere, musikere, forfattere etc, ofte retter en kritisk finger mot det de mener er sosiale, økonomiske og politiske skjevheter i det bestående samfunn.

Her er Strindberg et godt eksempel, som kritiserte kongehus og fedreland, og ble elsket av noen, men fryktet og foraktet av de styrende organer i datidens samfunn.

Historiens gale kunstnere, var de rett og slett for farlige for sin samtid? For åpenlys i sin kritikk mot det alle burde godta og tie om?

Erfaringer har vist at mennesker med kunstneriske anlegg i en eller flere retninger, ofte bryter sammen og havner innenfor psykiatrien.

Men også omvendt, at man gjennom psykisk lidelse får fram kunstneriske anlegg. Dette fordi en psykisk lidelse kan trenge inn og ned i deler av vår bevissthet og avdekke evner vi kanskje ikke ante eksisterte.

Slik kan psykiske lidelser virke positive og fremmede.

På den annen side kan det for en kunstner være katastrofalt å komme inn under psykiatrien.

Pr. idag er behandlingen i institusjoner alt for mye konsentrert om medisiner, istedet for samtaleterapi, nærhet og forståelse.

For mye medisiner kan for en kunstner, og selvsagt også for et "hvilket som helst" annet menneske, virke hemmende på vedkommendes anlegg og utvikling.

I verste fall amputere disse for resten av livet.

La meg til slutt si:
Leve kunsten og leve den kunstneriske, grensesprengende galskap!

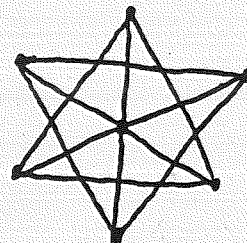
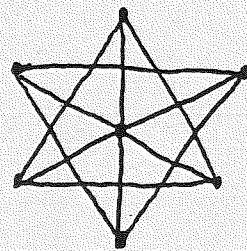
E.V.G.

tegning: Arne Røytun

DIKT

Jeg trår i luft
 faller,
 finner en blomst,
 reiser meg,
 går videre
 faller,
 faller, faller
 reiser meg,
 går videre,
 faller
 finner en kniv
 reiser meg,
 skjærer bort krongelkratt
 går videre
 faller,
 faller
 reiser meg
 går videre
 går, går
 faller, faller
 går, går...

Marie Beate Fjørli

LYSETS MALER

Lars Hertevig presentert av Brit Kristin Utne

Maleren Lars Hertervig ble født 16 februar 1830. Han var nr 3 av 12 barn. Tre av søstrene, Cecilia, Ane og Elisabeth opplevde hans store berømmelse, og det er fra dem vi har de fleste opplysninger om malerens barndom. Ifølge søstrenes beretning begynte Lars å male allerede i 5 års-alderen.

Sine primitive malersaker laget han selv. Penslene var tre-pinner som han spikket lurvete i enden, og sort farve fikk han ved å knuse trekull og blande det med vann. Ofte streifet han omkring på øya hele dagen, og kom hjem om aftenen med tegningene. Mange av dem skal ha vært sky-tegninger.

Det er ganske usædvanlig at en liten gutt som levde under så fattigslige vilkår, ga seg til å tegne og male skyer. Ingen av disse bildene er bevart. Og hans kunstneriske lek, og hans evne til å ta seg fram på egen hånd, var velutviklet. Han var også veldig oppslukt av den natur som omgav ham.

Hans far arbeidet i Stavanger som løsarbeider. I 1853 omtales han som en der i mange år har vært en fattig og daglønnet mann. Familiens dårlige økonomi førte til at Lars Hertervig, som var den eldste av guttene, tidlig måtte ut og arbeide for å tjene penger til familien.

Han kom i lære hos Endre Dahl på malerverkstedet i Nygaten i Stavanger. Lars Hertervig omtales som en flink og snill gutt. Hans yngre søster Elisabeth har fortalt at han lærte å lese på egenhånd. I de år Lars Hertervig var på malerverkstedet i Nygaten, fortsatte han å male og tegne i fristundene. Men stort kan det neppe ha vært, for arbeidstiden var lang-fra 5 om morgenen til 19 om kvelden.

På veggen i malerverkstedet malte Lars et stort bilde, som vakte mesterens og svennenes beundring. Men selv ble han aldri fornøyd med det!

En av de første utenforstående

som ble oppmerksom på guttens talent skal ha vært løytnant Bernt Lund. Fra den tid fikk Lars undervisning i frihåndstegning av den kjente tegnelærer Bernhard Hansen. I 20 års-alderen kom Lars Hertervig som malersvenn i huset til Hans Gabriel Sundt. Sundt var meget velgjørende, og hadde mange interesser. Det fortelles at Lars Hertervig, mens han var hos Sundt, i smug kopierte et av Bådes malerier. Men Sundt roste hans kopi og spurte om han ville gjøre flere. Da kom Sundt til det resultat at Lars Hertervig burde skaffes en kunstutdannelse, og det ble bestemt at Lars skulle sendes til tegneskolen i Christiania.

Det var også (andre)vordende kunstnere blant elevene på tegneskolen. Våren 1852 ble det spørsmål om Lars Hertervigs videre utdannelse. Sundt var fremdeles villig til å støtte ham økonomisk, og rådførte seg på nytt med Eckersberg. De aller fleste kunstmalerne søkte seg i de årene til Dusseldorf.. Det velorganiserte akademiet i Dusseldorf virket som en magnet på de norske malerne. Eckersbergs råd ble da å la Lars Hertervig få studere i Dusseldorf. Og ut på våren 1852 dro Lars avsted. I lomma hadde han en anbefaling fra Gude.

Akademiet var sentrum i Dusseldorfs kunstliv. Det var blitt opprettet i 1767. Lars Hertervig ble med en gang Gudes elev.

Hertervigs utseende i disse år kjenner vi fra en tegning i Arbos skisseblokk. Den viser en slank, ganske kraftig skikkelse-iført frakk. Vi ser ham i profil, og gjenkjenner den store nesa, de små øynene, den noe tilbake-trukne, men velformede hake. Ansiktet synes å være smalt og renskåret med markerte trekk.

Om Lars daglige liv vet vi svært lite. Betzy Gude, Gudes hustru, erindret ham fra sitt hjem som en stillferdig og sky ung mann, og hennes søster, fru Kjerulf, har fortalt at det var et par av de unge norske malerne som

stadig mobbet ham.

Det hele skal ha startet med Lars Hertervigs ulykkelige forelskelse i Helene Winkelmann-enkefru Winkelmanns datter, hos hvem den unge malerstudenten losjerte under sitt første år i Dusseldorf. Da han av sin vertinne ble anmodet om å finne annet husvære, og om å la datteren i fred, begynte kameratenes mer eller mindre ondsinnede erting å stikke ham langt dypere.

Lars Hertervig, håndverksgutten fra Stranden, som av sin velgjører kjøpmann Sundt var sendt til denne romantiske tidsepokes kunstneriske sentrum, kom for å utvikle og forbedle sine kunnskaper, og sitt store talent innenfor landskapskunsten.

Det var i sitt andre år i Dusseldorf at Lars opplevde sin følelsesmessige krise. Å bli forhindret fra å treffe sin elskede, endatil ved politiets inngripen, for deretter å bli gjort til latter av kameratene - de fleste fra et ganske annet klassemessig sjikt enn han selv - ble for mye.

Han klager i brevene til Sundt over sykelighet, og utpå vårparten 1854 er det klart at han ønsker seg hjem, noe Sundt gir ham tillatelse til i april.

Han ankommer Kristiansand med båt, og går derfra på sine ben hjem til Stavanger. Som han sa - Sundt hadde allerede betalt for mye, og han ville ikke be om mere.

Det synes å være bekreftet at Lars Hertervig i denne perioden led under forfølgelsestanker og hallusinasjoner. Han skal ha drevet med forvirret tale med seg selv.

Imidlertid er det svært få opplysninger man har om kunstnerens tilstand i disse årene.

De følgende to årene fortsatte han å male, fremdeles understøttet av Sundt, som også ga ham kost og losji. Det er også klart at Sundt anså Lars Hertervig for død som kunstner etter dette. Han kunne til nød bli malersvenn igjen, noe Hertervig også arbeidet som, men ikke lenger drive det til noe. Det Sundt nå la ut, ble slik rene

utgifter, og ikke lenger investeringer.

I tråd med romantikkens syn på sammenhengen mellom kunst og galskap, for ikke å si geni og galskap, mente Sundt at det beste for Hertervig måtte være å komme vekk fra malerarbeidet.

Høsten 1856 lyktes det for Sundt å overtale Hertervig til frivillig å la seg innlegge på Gaustad asyl, og med diagnosen "melancholia" - av datiden ansett å være en helbredelig sykdom, og den klassiske "kunstnerlidelsen".

Hertervig forpliktet seg samtidig til ikke å male under oppholdet ved asylet, som dengang kun tok imot helbredelige tilfelle, og med en liggetid på maksimum to år.

Uvitenheten var stor omkring sinnsykdom, og for en maler var det katastrofalt, og ensbetydende med total formørkelse av ånden, hvilken en maler faktisk "malte med"!

Sundt og andre i Stavanger mente dermed at Lars Hertervig var ferdig som maler, uansett tilfriskning eller ikke.

Det som skjedde etter hjemkomsten fra Dusseldorf, var at Hertervig som resultat av sitt nederlag, sin skam og sine sorger, nå isolerte seg for alvor. Dessuten fulgte han sine kunstneriske mål uavhengig av velgjørerne.

Han kunne gå ut tidlig om morgenen, for så ikke å komme tilbake før nærmere midnatt, dampende svett og utkjørt. Han oppsøkte trakter der folk vanligvis ikke ferdes, både ytterst i havgapet og i Ryfylkes ulendte områder. Han kunne i timesvis betrakte skyene, lysets skiftninger og landskapets forandringer.

Da han ble innlagt på Gaustad ble han av legene spurt om hva han selv mente var årsak til sykdommen. Som Holgeir Kofoed siterer i sin bok om maleren, svarte Hertervig at den var frambrakt av "stirrende iakttagelse av landskapene i solskinn", og forklarer videre at: Solstrålene hadde virket så sterkt på hans øyne, at han hadde følt og fremdeles føler en fortumling ledsaget av en spennende smerte over pannen. Dette anga han som sin eneste lidelse.

Han sier: Det slår meg idag at denne

"spennende" smerte over pannen var ubehagelige migrene-anfall, som oftest foranlediget av kombinasjonen sterkt psykisk stress og hardt arbeide.

I Hertervigs journal ved innleggelsen ble det anført som årsak: Kjærlighetsaffærer.

Under innleggelsesintervjuet ble Hertervig også spurt om sitt forhold til onani, hvilket Hertervig skal ha sagt at han ikke visste hva var.

Etter hjemkomsten fra Gaustad i april 1858 sa Lars Hertervig til sin søster: JEG ER MYE SYKERE NÅ ENN DA JEG REISTE!! (red. utheving.)

Hertervig var nå kommet inn under fattigvesenets omsorg, og ble umyndiggjort.

Som fattiglem var han sikret kost og losji, men sosialt sett var han en utstøtt-og for all tid karakterisert som uhelbredelig.

I 1860-årene hadde Hertervig ennå arbeid som svenn i Aanensens verksted, og hadde gjennom dette ti-året fremdeles tilgang på oljefarger og lerret. Noen av hans fineste og mest kjente malerier er nettopp fra denne perioden. Og selv om de andre svennene lo av einstøingen med de rare bildene, og for moro skyld strøk av sine pensler på "gale-Lars lerreter så snart Hertervig snudde seg vekk, var han ukuelig produktiv.

Holgeir Kofoed kaller Hertervig "lysets maler". Han kaller han videre for "maleren mot lyset". Hertervig hadde mislyktes som student og kunstmaler ute i Europa, men hans "indre lys" hadde ingen kunnet ta i fra ham.

Hertervig sto utenfor kunstnermiljøet under sine siste 45 år, Han ble ikke lenger regnet med, fikk ingen bestillinger og solgte ikke bilder.

Han arbeidet ikke under påvirkning av kunden, og kritikernes krav om korreks. Han levde på et eksistensminimum det meste av tiden. Det fortelles at den eneste luksus han

unte seg og forlangte, var tobakk. Malersaker eide han ikke de siste 30 år.

Selv om Sundt og Kielland forsøkte å gi ham noe, ble det hver gang sendt i retur. Hertervig var for stolt til å motta almisser. I senere år livnærte han seg som vedhogger, og da kun for folk han likte. Forsøkte de å gi ham mere penger for arbeidet enn det han forlangte, takket han nei. Han fliset opp fyrstikker til pensler og malte på tobakkspapir, og sammenlimte tapet-rester.

En hel del trekk ved Hertervigs kunst under denne tiden, har av samtid og ettertid vært tolket som sykdomstegn-for eksempel hans brudd på sentralperspektivet, "naive" motiver, nye farvekombinasjoner osv.

Dette må imidlertid sees i lys av den frie rolle Hertervig sto i overfor tidens krav og konvensjoner. Han var aldri i disse årene gjenstand for den nære gransking som konkurransen i kunstnermiljøet ville ha medført. Han sto fritt til å fabulere og forenkle, til å studere naturens mystikk og male ut fra sitt "indre blikk". Lars Hertervig var en "sjelemaler"-langt forut for sin tid!

Mytene er ennå mange, og angsten stor for de såkalte unormale-for mennesker som er "annerledes".

Selv idag er det vanskelig å stå offentlig fram som "tidligere psykiatrisk pasient" uten å bli oppfattet som "gal" eller på annen måte som særdeles ressurs-svak.

Dette viser hvor utrolig lite folk også idag-i 1980-årene-vet om menneskesinnet!

B.K.Utne

tegning neste side:
Jan Grimsrud

van Gogh ~ 89

MALEREN PÅ GAUSTAD

Bendik Riis presentert av Øystein Hansen

Maleren Bendik Riis hører kanskje ikke til dette landets aller største og mest kjente kunstnere. Ikke desto mindre hadde han ved sin død i januar 1988-77 år gammel, en omfattende produksjon av både malerier, bilder og dikt bak seg.

Han oppnådde også i 1984 å bli Norges representant på den internasjonale kunstbiennalen i Venezia i Italia, noe som kan sies å være et slags høydepunkt i hans kunstneriske karriere, og dessuten noe som blir få til del. Han har deltatt på Høstutstillingen hele 10 ganger, siden han debuterte der i 1933.

Bendik Riis levde et stormfullt og vanskelig liv, og han kom også tidlig i kontakt med psykiatrien. Og sjelden viser det seg vel klarere hvor LITE positivt den tradisjonelle medisinske psykiatri har å tilføre et menneske i krise og vanskeligheter. Hans liv viser også med all tydelighet hvordan problemer og psykiske/følelsemessige påkjenninger mer bør sees i sammenheng med ytre hendelser, enn som resultat av diffuse biologiske "feil". Likevel synes altså den medisinske psykiatri å ha nettopp dette sistnevnte som utgangspunkt for sin "behandling".

Bendik Riis ble født i Fredrikstad i 1911, og vokste opp i sars fattigslige kår økonomisk sett. Samhørigheten og kjærligheten innen familien var imidlertid sterk.

Familien opplevde den ulykke å bli kastet ut av sitt hjem endog to ganger - første gang det skjedde var Bendik Riis 17 år. Han var veldig stolt av faren sin fordi faren selv hadde bygd opp dette, og å en dag komme fra skolen, og oppleve at hjemmet ble solgt på tvangsauksjon, og den ydmykelsen dette innebar, var et hardt slag for den følsomme Bendik. Han følte

seg utskjemt og annerledes. At han hadde svart hår og litt skjeve "kineser-øyne" bidro ytterligere til at han følte seg spesiell, og når han ble ertet, ble han både sint og lei seg.

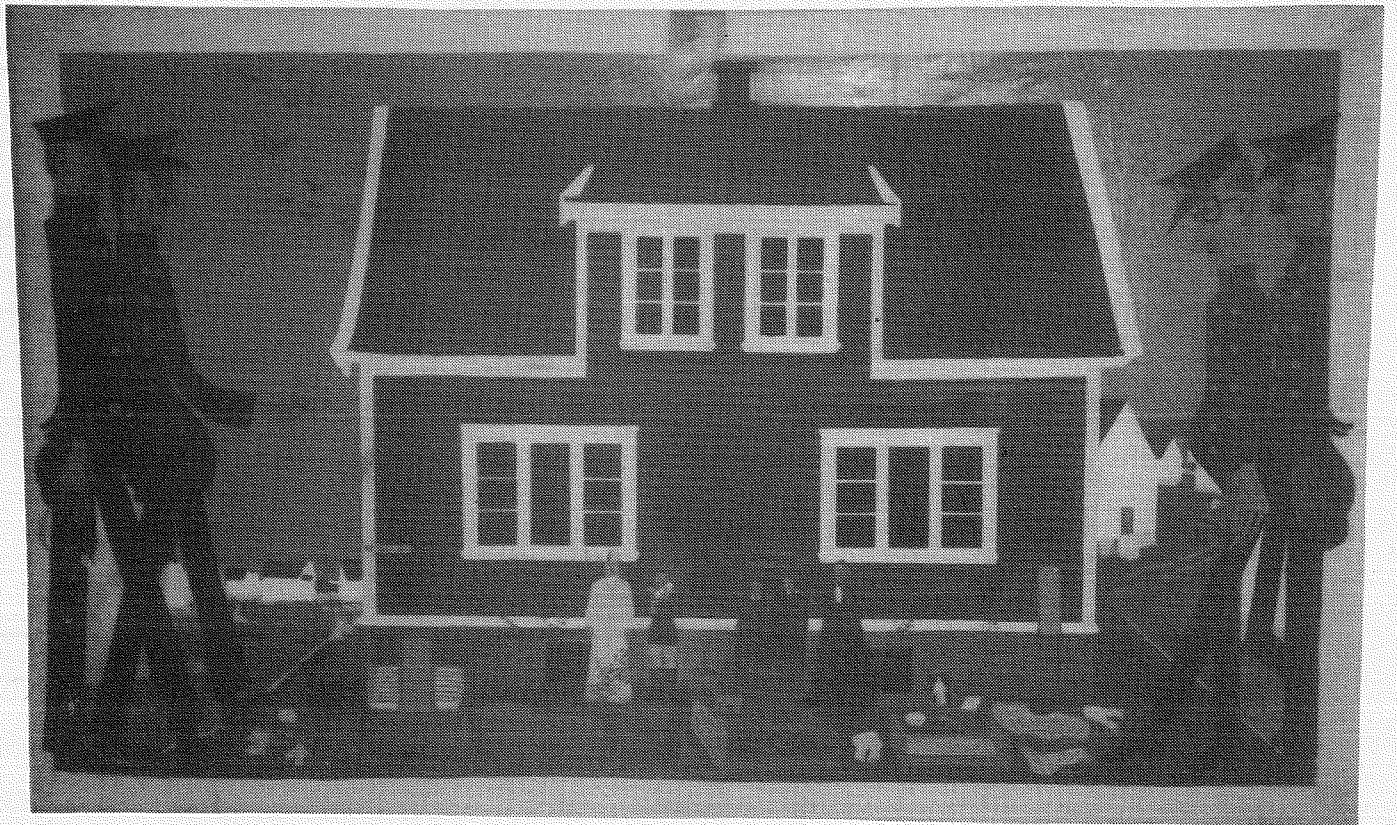
Utkastelsen fra hjemmet går igjen som motiv i flere av hans arbeider, og generelt kan man si at Bendiks opplevelser i livet i veldig sterk grad gjenspeiles i og påvirker hans malerier og bilder. Han malte mye av det som kan kalles kommentarbilder - med bare ett strøk maling. Av andre motiver som går igjen i hans produksjon, kan vi ane at forholdet til hans to søstre, og spesielt til den ene som hadde fått epilepsi, var veldig nært.

Allerede tidlig på skolen viste han stor interesse for å tegne, og etter middelskolen begynte Bendik Riis i lære i skilt- og bokstavmaling, møbeldekorasjon, og husmaling. Det ble tidlig klart at han hadde talent. Han hadde også sterk interesse for kunst, og gikk på ulike kurs. I 1938 begynte han på Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo, og senere på Akademiet.

Med krigen og krigsutbruddet 9. april 1940 gikk på en måte hans liv i oppløsning. Bendik Riis var pasifistisk innstilt, og selv kalte han seg for menneskevenn og fredsvenn. Interessen for og muligheten til å studere kunst kom - naturligvis - i veldig kontrast til krigens vold og død, og han ble etterhvert fjern og innesluttet. Han grublet på hvorfor, og klarte ikke å forholde seg til krigens grusomme virkelighet. En av dem som kjente ham godt sier at han ble en helt annen person.

Likevel - eller kanskje derfor - ble krigsårene ganske produktive år.

Bendik Riis protesterte mot tyskerne ved å la hår og skjegg vokse, og gikk i gatene bærende på plakater om fred. Han ble arrestert, og av fylkeslegen erklært for å være sinnsyk.

Faren stiller seg imidlertid avvisende til innleggelse på asyl.

Men i 1945-etter at begge foreldrene-og også en bestemor-var døde,og etter at naboene fikk Bendik Riis kastet ut av sitt hjem for annen gang,ble han tvangsinnlagt på Gaustad.Han var da 34 år gammel.

Noen år tidligere var Bendiks ene søster Valgjerd-pga sin epilepsi,også erklært sinnsyk,og innlagt på Veum sinnsykeasyl utenfor Fredrikstad.Der hadde forøvrig også Bendiks mor vært innlagt en tid-pga svulst på hjernen!!

Etter et liv fullt av svære traumatiske opplevelser,ble Bendik på Gaustad ansett å lide av schizofreni.

Bendik Riis syntes det var en skam å komme på et slikt sted-og på den måten.Han mente han ikke var SYK,og så seg mer som en politisk fange.Han ble tvangsbarbert for skjegg og hår-og uttrykte motvilje mot-og stilte spørsmålstegn ved effekten av "arbeidsterapien",som han kalte for pusleri og lekesaker! Han ville istedet male bilder.

Han ble således en vanskelig pasient,og derfor (!!) ble han utsatt for en lang serie med elektrosjokk-behandlinger-over en periode på hele 6 år!

"Vi ble behandlet med taukveiler som ble satt inn i munnen på oss,og ble svimeslått.Vi kunne verken tenke eller føle eller forstå noen ting når vi våknet.Vi var helt uten tanker,og de fleste lå som døde i sengene sine"-slik beskriver han disse opplevelsene.

Han sier han ble spent fast i en seng.Det ble festet elektroder til hodebunnen,og sendt sterk strøm gjennom hjernen.Krampene somfulgte var voldsomme,åndedrettsorganene ble delvis lammet og hjernevirksomheten kraftig redusert.

Landets kanskje mest anerkjente psykiater-prof.dr.med. Nils Adolf Retterstøl,ansatt nettopp på Gaustad,har senere bekreftet at

metoden var ytterst tvilsom,og uten positiv virkning for Bendik Riis!

Jeg skulle aldri vært på dette stedet,sier Bendik Riis selv,"hele mit følelivesliv,min evne til å skape,er borte vekk nå".

Han føler seg utsatt for en serie overgrep,og forsøker også å rømme.

Søsteren,som var tvangsinnlagt utenfor Fredrikstad,og Bendik,skrev brev til hverandre hver uke,og hun kom til å bety veldig mye for ham,slik en kan se i arbeidene hans.

En barndomsvenn på Malmøya utenfor Oslo,hjalp Bendik Riis til å få bygget en hytte på sin eiendom,og der bodde han flere år-fra 1952 til 1965-med enkelte avbrudd for opphold i psykiatriske institusjoner.

I disse årene laget han flere arbeider som senere er blitt stående som hans hovedverker,"Bendik og Årolilja"-med forholdet mellom ham selv og søsteren Valgjerd som motiv,"Utkastelsen",flere vakre natur-og landskapsbilder-og en rekke sterke motiver fra Gaustad slik han opplevde det.

Disse bildene ble altså laget etter at han var ute av Gaustad etter langtidsoppholdet.Men opplevelsen av behandlingen lå der,og ble alltid liggende der,som rystende opplevelser i hans liv.

Nå kunne han ta et oppgjør med kvakksalverne på Gaustad,som han kalte det.Sentralt sto den VOLDEN mot mennesket han hadde opplevd som innesperret pasient på et asyl,og det at han ble helt frarøvet sin FRIHET.Lengselen etter friheten var sterk hos Bendik!

Søsteren Valgjerd besøkte ham da han bodde på Malmøya,og det var Bendiks drøm at hun også skulle få bo hos ham der ute.Men en gang kom politiet og forhindret dette med makt,og så var det tilbake til asylet for søsteren.Det førte også til ny tvangsinnleggelse for Bendik Riis på Gaustad.Så var også denne drømmen knust.

Bendik ble tvangsinnlagt på Gaustad til tross for at det første gangen visstnok ble sagt at han ikke hadde noe der å gjøre! Nå skulle han definitivt aldri komme ut av "rollen" som psykiatrisk pasient.

På Gaustad var han denne gang i 3 måneder.

Høsten 1965 kom han til Dikemark, og der ble han proppet full av medisiner. Dette gjorde at han ble dorsk og sløv.

Dette så man da også helt tydelig på hans kunstneriske produksjon. Nå var fantasi, overskudd og vitalitet borte, og alt var bare bleke konturer av hva han hadde gjort før! Alt blir tammere, og han har heller ikke lenger noe godt håndlag. Sansen for detaljer er også

borte. Nettopp detaljer hadde Bendik Riis bilder vært stappfulle av tidligere. Han håpet også at mange av hans bilder kunne bli utgitt på frimerker.

I 1966 blir han overført til Rishaugen pleiehjem for sinnslidende ved Halden.

Det som "drepte" Bendik Riis ånd og skaperkraft ble psyko-farmakaen - "medisinene" som jo nå var kommet for fullt. Selv ikke elektro-sjokk tok knekken på ham på den måten - og forklaringen er jo at psykofarmaka er giftige syrer som har en helt annen effekt i kroppen, og som også har alvorlige og tildels farlige bivirkninger.

Bendik Riis fikk store mengder piller, og ble sløvere og sløvere og helt ødelagt.

Bendik Riis bar stadig på en drøm om en gang igjen å få oppleve barn-
dommens frihet og lykke, som han uttrykte
det, og få ordnet med et hus der han
kunne leve sammen med søsteren Valgjerd.

Han håpet han tilslutt skulle bli
kvitt psykiatriens lenker, og også få
seg et lite atelier i Fredrikstad.
Brevene han skriver til søsteren
gjennomsyres av dette siste håpet.

Det er som han aldri glemmer den
vårdagen i 1928 da hjemmet hans ble
tatt fra ham-av samfunnssvindlerne som
han uttrykte det.

Bendik Riis var en fredens mann,
men han hadde svært lite til overs
for representanter for ulike makt-
systemer. Han fikk ofte stifte bekjent-
skap med dem.

Heller ikke sitt siste ønske opp-
lever Bendik Riis å få realisert.

I 1983 dør søsteren Valgjerd
på asylet ved Fredrikstad, og nå er
han alene.

Det er en gammel og tuslete-og
sterkt fysisk svekket Bendik Riis som
lever sine siste år på pleiehjemmet,
der han dør i januar 1988.

Jeg mistet, og ransmenn ranet
min have.

Jeg kunne kun vinne med æren.

Jeg skaper i ler og i farve
og ord og toner og klanger og

sanger
og alt har jeg fått i gave av mo

Bendik Riis.

MERKELIG

Av Elin Sverdrup-Thygeson

Mine ufødte barn roper på meg
To ganger tok jeg a' bort
Nå begynner jeg å tenke over
det jeg er gått glipp av
- og får det dårlig med det

Mine ufødte barn påkaller meg
Dess mer jeg tenker på dem
dess dårligere blir jeg til mote
inntil jeg snur tankene
- the other way around - - -

Mine ufødte barn kaller på meg
Jeg bønnfaller om tilgivelse
Å ta imot dem syntes umulig
enda jeg skulle så gjerne
sett dem her hos meg - i live

Mine ufødte barn skriker verre
Så sier jeg til dem i tankene;
Jeg tilgir at dere ikke ville
komme tillive og kjempe med meg -
Det gir meg fullstendig fred

M e r k e l i g ?

Bare en MOR

RØSTEN.

Spør du vandrer, hvem jeg er
svarer jeg deg, en usynlig
Jeg bare er dette her
stenene i sanden, suset
i skogens trær.

Spør du ennå hvem jeg er
svarer jeg deg, jeg er tyngden
av en dyp og rik erindring
glansen på de mørke skjær
før mørket oppsluker dem helt
En usynlig som ser alt
glans fra morild
i den lyse juninatts-strandens
hvite rand av salt

Er det ennå ikke nok
spør du ennå en gang
og skuer mot en værslitt måkeflokk

Svarer jeg deg at jeg
er en fugl med brukne vinger
som en dønning slår i blinde
mot en rulleblokk

Jeg er usynlig og en sommer
som er sluknet
død og druknet
er jeg også, død og borte
i det bunnløse grå og sorte
derfor nær som ingen annen
denne dunkle høststrands morild-glans
i en blek rand av salt

Under lysene som brenner
bak morlyset som lyser
i sin farveglans
Allerede ett med lyset
fra det endeløse alt.

Brit Kristin Utne

B L Å S T J E R N E

o v e r

G A U S T A D

G A L E H U S

Natten hviler over husene.
 Mørket har seget inn i alle korridorene på asylet.
 Nesten alle rom er mørke. Natten er her.
 Svakt lys skinner ut fra vinduene hvor natt-
 personalet sitter omhyllet i ulltepper med
 varm kaffe og de blunder på det ene øyet.
 Med det andre vokter de på de gale. Hører den
 minste lyd. Tunge skritt av neddopede mennesker
 og tusling av nervøse pasienter går dem ikke forbi.
 De vokter, så er de da også kalt vakter.
 Nattevaktene - tryggheten i mørket til alle de
 gale som sover, forskremte og usikre. Redde for
 fremtiden og alt det vonde i opplevelser og tanker.
 Minnene, alt det gamle som graves opp av terapeuter
 om dagen, får ligge om natten. De gale ligger og
 tenker. Får roen i seg, og venter, kanskje gruer
 for soloppgang. Stjernene lyser gjennom gitter og
 vinduer. Forteller de gale om en evighet.
 Kanskje de får trøst og tenker at livet en gang blir
 bedre. Blå stjerne over Gaustad Galehus, du har
 vært til trøst for mang en fortvilet sjel.

NINA FLIKKE

intervjuet av Tormod Bakke

Søkelyset møtte Nina Flikke i hennes leilighet på Hovseter i Oslo. I bakgrunnen lyder hebraisk musikk, og på veggene henger fargerike malerier av menneskeansikter. Ninas malerier har sin egen stil, inspirert fra reiser til Øst-Afrika og Midt-Østen.

Nina maler i sterke farger, nesten alltid ansikter med et indiansk eller afrikansk preg.

Nina har hatt flere utstillinger på 31B, og har deltatt på en stipend-utstilling på Kunsternes Hus. Men Nina kan ikke tenke seg å begynne på Kunst- og håndverksskolen. - Nei, det ville bare være å utsette meg for prestasjonsangst, sier hun. Og jeg ville kanskje miste min særpregede stil. Jeg prøver å unngå press-situasjoner. Jeg har ofte blitt syk under eksamener. Jeg har funnet ut at jeg ikke bør stresse med skoler.

Nina forteller at hun har en lang sykdomshistorie, med innleggelser som ofte har vært ganske dramatiske. Hun har vært på "tunge" avdelinger på Gaustad, og har vært så overmedisinert at hun knapt kunne gå. Opptil 1600 mg Nozinan i døgnet har hun fått. Sist var hun seks måneder i isolat på akuttavdelingen.

- Blir du bitter når du tenker på hva du har gjennomgått?

- Nei, sier Nina, jeg har det veldig bra i mine friske perioder, og jeg har en terapeut som har vært en god støtte i 13 år. Og det er veldig beroligende og givende for sinnet å drive med kunst.

Nina skriver også dikt, og har gitt ut flere diktsamlinger.

- Jeg begynte å dikte under en psykose i 1980. Siden har det blitt mange dikt. Min første diktsamling var "Dracula House", som kom i 1986 på eget forlag. Jeg var heldig som fant fram til et trykkeri som var

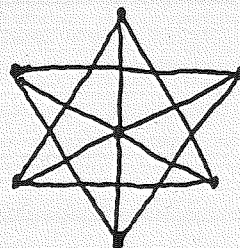
billig. Senere samme år kom "Let Egyptus Live", i 1987 kom "Blå stjerne over Gaustad Galehus" og i fjor kom "Drømmer blir virkelighet". Alle bøkene trykket jeg i et opplag på 300, og alle er utsolgt nå. En ny diktsamling "Solmannen" kommer i løpet av høsten. Diktene er ofte inspirert fra vonde og gode opplevelser fra psykiatrien, men også fra reiser jeg har hatt i utlandet. Inspirasjonen kommer ofte i ensomhet, ofte om natten. Noen av diktene mine har vært en slags "poetisk dagbok".

- Mange av diktene dine viser en kritisk holdning til psykiatrien?

- Ja, jeg savner iblant litt mer forståelse og varme, i stedet for stadig nye og ukjente pleiere, og besøksforbud og utgangsforbud når det er sommer og sol ute, sier Nina.

- Hvordan har medpasienter og behandlere reagert på diktene dine?

- Det har vært pasienter som har sagt at "sånn kan du ikke skrive om Gaustad", men stort sett har jeg fått positive reaksjoner, og flere behandlere har kjøpt bøkene mine. Jeg har også solgt bøkene mine på gata, og på møtesteder som "31B". Jeg forteller litt om diktene og tegningene, og det har ikke vært vanskelig å selge, avslutter Nina.

JAN INGE FJÆRE

intervjuet av Elna Viola Gundersen

- Har du vært borte i kunst før- og hvordan begynte det?
- Ja, jeg kom bort i kunst på et ganske tidlig stadium. Jeg har alltid likt Munch. Som retning innen kunsten foretrekker jeg det abstrakte.
- Jeg vet at du begynte med svart/hvite bilder. Vil du si litt om hva du ville ha fram gjennom dem?
- De svart/hvite bildene jeg begynte med, og måten de er laget på, uttrykker min egen angst.
- Kan du fortelle litt om den videre utvikling?
- Etter hvert begynte jeg å eksperimentere med farger. Det førte til at jeg frigjorde meg fra den svart/hvite "linja". Jeg ble opptatt av farger, og brukte mer og mer av det.
- Hvorfor begynte du å male med farger?
- Det bare skjedde, som en del av prosessen-kunstnerisk og menneskelig.
- Hva har denne utviklingen betydd for deg rent personlig/psykisk?
- Den har betydd mye. Gjennom å male ut f.eks angsten, har jeg kommet lengre med meg selv.
- Maler du nå, og vil du i såfall fortsette med det som hobby, eller satse på noe mer?
- Akkurat nå er jeg inne i en periode hvor jeg finner det vanskelig å male. Men det betyr ikke at jeg er "ferdig" med malingen. Jeg skal fortsette, og jeg vil utvikle meg videre. Jeg har planer om utstilling i galleriet på 31B.
- Har du noen tanker eller meninger om psykiatri og kunst?
- Jeg mener at "galskap" kan virke kreativt. I psykosen opplever man utrolige mengder energi, og kan gjennom denne tilstanden komme fram til maleriske uttrykksformer. Jeg synes det er spennende med "de gales" måte å uttrykke seg på! Det er som om det ikke finnes grenser-alt er mulig og alt er tillatt. Etter mitt syn henger kunst og galskap sammen, iallfall i svært mange tilfelle. Men jeg tror også det er mange som forneker denne sammenhengen.

tegning:

Jan Inge Fjære

Billedkunstner Arne Bendik Sjur

- Hvordan fikk du vite om "31B", Arne Bendik?

- Jeg ble kjent med en som heter Anette, og hun fortalte meg om 31B, og spurte om jeg ville prøve å undervise der. I utgangspunktet ville jeg prøve å undervise for en periode på 3 måneder. Men jeg lurte på om jeg som person var god nok, jeg ville bare prøve-og så har jeg blitt i 5 år.

- Hva slags forhold har du til politikerne?

- Det er svært få politikere som forholder seg til kunst av de jeg har truffet, og de har liten forståelse for det kunstneriske og menneskelige.

- Hvordan jobber du på "31B"?

- Jeg jobber en gang i uka. Det er spennende å oppleve den veldige gleden folk får ved det første trykket. Jeg selv mener det er vesentlig at du utvikler deg videre, for at du kan forholde deg til bildene dine og til andre mennesker- som en korreksjon på det jeg gjør, og for å skjønne det jeg gjør. Du kan tro du vet hva du selv arbeider med, men det er ikke alltid at det er helt riktig.

- Hva betyr det å lære bort til elevene dine?

- Jeg synes selv at det er et håndverk jeg lærer bort. Det er knyttet tett sammen med at det er en glede å gi bort noe en kan- håndverket mitt.

Når du gir bort kunnskap da mister du ikke noe- tvert imot- jeg har skjønt mye av mitt liv. Jeg kan si det sann at hvis jeg ikke hadde brukt kunsten sann som jeg har, så ville jeg vært en av pasientene her.

Det kreves jo veldig mye av de som skal bruke bilder i terapi. Det er en veldig stor forskjell på å uttrykke seg gjennom kunst, og det å bruke bilder som terapi-form. Dette fordi det en kunstner gjør, er å gjøre ting almene.

Søsteren min var psykiatrisk pasient fra 1967 til hun døde i 1975. Hun opplevde det som veldig nedverdiggende å bli satt i arbeidsterapi i den formen det hadde den gangen. Hun var en person som veldig gjerne ville uttrykke seg kunstnerisk.. Det jeg gjør her på "31B" er IKKE billedterapi

- Tror du at alle kan utvikle sine kunstneriske evner, og at det kan være til hjelp for mennesker som har det vanskelig?

- Jeg tror nesten all god kunst kan være til nytte. Selv har jeg hatt veldig stor hjelp av det. Det å se på kunst og å bruke kunst krever en veldig konsentrasjon- en innlevelse- hos den som ser. Det kan føre til en plutselig forståelse av noe i deg selv- gjerne et bilde du blir redd for. Hvis du er villig til å prøve å finne ut av det, kan det være til stor hjelp. Men slik også med varme, gode bilder.

- Hva har du erfart/fått ut av å være kunstner, Arne Bendik?

- De første årene jeg jobbet med bilder, gikk innholdet på min egen angst. Jeg ville gjerne finne ut av ting som var gjemt for meg. Sann at bilde etter bilde trengte inn i mørke rom for å se hva det var som lå i mørke.

Så kom jeg plutselig i en livs- situasjon hvor jeg fikk barn. Og da sto jeg i en valgsituasjon- om jeg skulle ignorere det eller gå inn i det. Jeg valgte å gå inn i det å ha familie, og jeg er veldig glad for det valget.

Når jeg ser tilbake så ser jeg at det førte til noe utvidende i mitt liv og i min kunst. Det skapte nye elementer.

Og det er en av de vanskeligste og store ting som kunstner- at du hele tiden må velge.

B.K.Utne

UTDRAG AV AMALIE SKRAMS LIV OG DIKTNING

Av Elna Viola Gundersen

Det alminnelige syn på Amalie Skrams diktning er at hun var konsekvent naturalist, gjennom hele sin produksjon, og den mest utpregede norske representant for denne retning i litteraturen: naturalismen. For dette syn er Amalie Skrams diktning en massiv litterær produksjon i realistisk-naturalistisk genre, ofte kretsende om tidsaktuelle sosiale og feministiske problemer.

Det er utvilsomt uheldig for en kunstner å bli så avgjort identifisert med en bestemt retning og periode. Det bringer produksjonen -- kunstverket -- i fare for å antikveres like så fort som tiden går og nye retninger avløser de forrige.

Selv følte Amalie Skram seg ikke så tidsbestemt. Hun håpet tvert imot på fremtiden, at hennes bøker ville bli stående, som hun selv uttrykte det; at de ville bli bedre forstått og verdsatt i framtiden. For det rare er at så tidsbetonte og naturalistiske hennes bøker anses for å være, oppnådde de ikke å slå an i samtiden. Dette på tross av at naturalismen betydde det nye, dristige og moderne.

1880-årene var i Norge preget av de to muligheter at man enten var radikal eller konservativ. Det gjaldt på alle plan; politikk, anskuelser, moralsk syn, litterær smak. Man var enten høyre eller venstre, og dermed var allting sagt. Man skulle derfor tro at Amalie Skram skulle bli hyldet av venstrefløyer, fordi problemstillingene i bøkene hennes dreide seg om ekteskapsinstitusjonen, prostitusjonen, dobbeltmoralen, fattigdommen, drikkfeldigheten; den sosiale urettferdighet og nød. Når det

radikale publikum i Norge ikke sluttet særlig hjertert opp om Amalie Skrams produksjon, var en av grunnene den at i hennes bøker kom ikke "venstresynet" så utvetydig til uttrykk: Det fantes ikke den ensidige, slagkraftige utforming som rettet angrep på bestående forhold, eller la opp til slike angrep.

Videre salg oppnådde hennes bøker ikke, bortsett fra "Professor Hieronimus" og "Paa St. Jørgen", som oppnådde adskillig publisitet pga. de personlige angrepene på København Kommunehospitals 6. avdeling og avdelingens ledelse.

Litt om hva den naturalistiske romanen innebærer: Den skulle ta sitt utgangspunkt i naturen, i den faktiske virkelighet, men den skulle ikke kort og godt fremlegge observerte fakta -- det ville bli en enkel realisme. Den skulle fremstille ideen, forløpet og resultatet av et eksperiment, en objektiv studie av et hendelsesforløp, gi en analyse på årsak og virkning. Og dette skulle skje i en mest mulig klar og enkel komposisjon, uten fantastiske eller usannsynlige overraskelser i handlingens gang, uten knep og krumspring, og i en klar og utvetydig stil.

Amalie Skram var alltid travelt opptatt med å forsikre at alt det hun skrev, var sant, at stoffet var forankret i virkeligheten. Som bevis for sannheten anfører hun gang på gang at de menneskene hun skildrer har hun møtt i det virkelige liv. Hun er en av de få diktere som vedkjenner seg virkelige modeller. På tross av dette kom hun i enkelte tilfeller til å gi motstridende opplysninger om fortellingens opprinnelse. Men som hun selv sa: "Dette er min sannhet, jeg forklarer

den som jeg vil."

Amalie Alver begynte å dikte allerede som barn. Dels spant hun videre på emner hun fant i eventyr, spøkelseshistorier og folkelige viser. Dels laget hun originale historier og fortellinger. Amalies egne emner var spesielle, de dreiet seg om bortførelser, krig og gru. Dette gir en karakteristikk som passer også for den senere og egentlige diktning hos Amalie Skram og viser at hennes mottakelighet for det tragiske og hennes dragning mot det uhyggelige hadde røtter dypt inne i henne selv. Det var til stede ikke bare som en generell mottakelighet for uhyggevekkende momenter med følgende angst - og fluktreaksjoner. Det var også en aktivitetsfaktor, en trang til å bearbeide, produsere og fremstille selve uhyggen.

Amalie Skram var ikke en reflekterende dikter, som i ro og mak planla sin produksjon. Hun skrev under sterkt indre press. Hun skrev temmelig fort, under gråt og fortvil-else, fordi det måtte gå hennes mennesker så galt som det gjorde, fordi hun måtte skrive slik.

Barndomshjemmets følsesmessige atmosfære var ikkeden beste, den var kjølig og utilfredsstillende, kontakten dårlig. Det kan forklare en tidlig ulykkesfølelse.

På sine reiser lærte hun seg engelsk, tysk og fransk, og hun leste alltid meget - romaner, religiøs og filosofisk litteratur. Karakteristisk nok ble Schopenhauer den filosof hun kjente best - pessimismens store talsmann. Kierkegaard beskjeftiget henne også en del. Da hun, omkring 1880, brøt med den offisielle kristendom, influertes hun av moderne religionsteknikk og av Darvins utviklingslære.

I løpet av de 18 år som lå mellom hennes debut i 1882 til

året 1900, da hennes siste avsluttede bok kom ut, sendte hun følgende produksjoner ut:

11 romaner: Constanse Ring, Sjur Gabriel, To venner, Lucie, S.G. Myre, Fru Inez, Foraadt, Professor Hieronimus, På St. Jørgen, Afkom, Julehelg.

2 skuespill: Fjældmennesker (i samarb. med Erik Skram), Agnete.

2 lengre fortellinger: Bøn og anfæktelse, Knut Tandberg.

3 kortere fortellinger: Madam Høiers Lejefolk, Karens Jul, In Asiamprofektus est.

2 samlinger med episodiske fortellinger: Børnefortellinger i 5 episoder, Sommer i 6 episoder.

Dette dekker 1911 store trykksider i de tre bind samlede verker av 1911-12. Hun gikk i sitt 36. år da hun debuterte, og hun fylte 54 år i 1900. I tiden mellom 1900-1905 (hun døde i 1905) var hun vesentlig beskjeftiget med romanen "Mennesker" som hun aldri rakk å fullføre, men slet også med tanken om enda en fortsettelse av serien om Hellemyrsfoket som skulle ha tittelen "Afkoms Afkom".

Romanen "Constanse Ring" var den første selvstendige bok. "Madam Høies Lejefolk" er en kortere fortelling, men det er den som regnes som hennes debut (1882) i og med at den fikk så stor oppmerksomhet.

Etter 1885 er altså hennes litterære produktivitet nærmest eksplosjonsartet; hvert eneste år inntil 1895 publiseres en eller flere bøker. I 1889 gjennomgår hun en graviditet og føder sitt tredje barn. Hun er da 43 år. I 1894 har hun et 2 måneders opphold i

psykiatrisk sykehus, og fra denne tid av var hennes helse desidert dårlig.

Men tross i hennes barndoms bakgrunn, hennes pessimistiske livsanskuelse gjennom sine verker, hennes

sammenbrudd og innleggelse, må hun ha arbeidet meget hardt. Og hun fikk sitt ønske oppfylt; hennes verker ble noe for fremtiden.

Diktringen ble hennes livs innsats.

Biografiske data over Amalie Skrams liv:

Født: 22.8 1846	Berthe Amalie Alver
18 år, 3.10.64	gift med skipsfører Bernt Ulrik August Müller
1864-65	reise Vest-India - Mexico
1865-69	opphold i Bergen
1866	fødte en sønn (Jacob)
1868	fødte en sønn (Ludvig)
1869-71	på reise med S/S "Admiral": Kanalen, Madeira, Passatene og Det Indiske Hav, Australia, Peru, Chingchasøene, Lima, Kapp Horn, Gibraltar, Valencia, Svartehavet, Odessa, London.
1870	nervøs krise
1871-76	bosatt i Bergen
1876-77	bosatt på Ask ved Bergen
22.12.77-16.2.78	Gaustad sykehus
1878-81	bosatt i Fredrikstad
1881-84	bosatt i Kristiania
1882	første møte med Erik Skram på Aulestad
1884	gift med Erik Skram og flyttet til København
1889	fødte en datter (Johanne)
1894	opphold i København Kommunehospitals 6. avd. og St. Hans Hospital, Roskilde
1895-96	reise til Paris
1899	skilt fra Erik Skram

Amalie Skram døde 15.3 1905.

TANKENS MAKT

Marie Beate Fjarli

Tankens fødsel

Skape en ny bevissthet

Tanken orker knapt reise seg fra stolen

I går løp den ut og inn, fra rom til rom

Turde ikke stanse lenge ad gangen

Tanken er en kniv jeg skjærer gjennom grå, uformelig virkelighet med,

og får luft til å leve

Håndverket er viktig
Stø på hånden må jeg være,
og kniven kvass

Å kvesse tanken gjøres best ved
å bryne den mot virkeligheten

Slik finner jeg min plass.

Du speil, du speil
på veggen der
Kan du si meg
hvem jeg er .?

inga Johanne

TERAPEUTEN MÅ VÆRE YDMYK !

Melinda Meyer intervjuet av Øystein Hansen

I vår serie om alternative terapiformer har Søkelyset i dette nr. et intervju med Melinda Meyer som er uttrykksterapeut.

Hun er leder for poliklinisk avdeling på Ullvin -behandlingsinstitusjon for langtidskomne narkomane og folk med HIV/AIDS, tilknyttet Ullevål sykehus-og der behandlingstiden i gjennomsnitt er 1 år.

Hun har arbeidet som uttrykks-terapeut siden 1983. Dessuten er hun også leder for utdannelsen av slike terapeuter i Oslo-en utdanning som har vært tilgjengelig i noen år, hun er medlem i Norsk forening for psykodrama og hun underviser på Norsk psykodramaskole på Baukerkursgården for alternative terapiformer i Gausdal.

Vi ber henne fortelle litt om hva hennes arbeid som uttrykks-terapeut går ut på.

Hun forteller at en uttrykks-terapeut tar utgangspunkt i et menneskes ENERGI, og at alle mennesker har behov for å frigjøre og øke sin energi og KREATIVITET. Mye av terapien går derfor ut på å hjelpe klienten å få tak i sin egen skaperevne-som ligger iboende i oss alle. Det handler mye om å bli trygg på sine følelser slik at man kan bruke dem som redskaper i livet. Istedenfor at de skal være skremmende og livshemmende/-fremmede.

Melinda Meyer er veldig opp-tatt av at mange trekk ved den moderne samfunnsutvikling gjør det stadig vanskeligere å vise følelser og å være seg selv. Hun mener at mennesket blir mer og mer mekani-sert og at rett og slett samfunnets aksept og toleranse for mennesker som viser følelser er i ferd med å bli borte.

Man blir så opptatt av å holde kontroll.

Med barn er det annerledes. De kan vise følelser helt naturlig, og

så bli ferdige med ting. Nettopp her er det at en for stor avstengning av følelser hos voksne kan på ulike måter føre til store problemer etter-hvert.

Bildet på naturlighet er barnet som fryder seg over å lære å gå-som gråter, faller og fryder seg over hvert skritt det tar. Det er dette som driver det framover og som gjør at det utvikler seg!

Metodene som benyttes i arbeidet som uttrykksterapeut er en kombinasjon av alle uttrykksformer, som drama, musikk, dans bilder, poesi og det verbale uttrykk. Dette tar sikte på å integrere alle menneskets sanser.

Melinda Meyer mener det er viktig med en HELHETLIG tilnærming til mennesket-å ivareta både det fysiske, psykiske og åndelige aspekt av livet og tilværelsen.

Hennes terapi og arbeidsform tar utgangspunkt i de problemer KLIENTEN SELV presenterer, og synes han trenger hjelp til!!

Å treffe terapeuter som arbeider med dette utgangspunkt er forøvrig temmelig sjeldent!(red.anm.).

Melinda Meyer uttrykker det så fint når hun sier at "før du kan møte meg i min verden, må jeg kunne møte deg i din". Terapeuten må lære seg å kunne møte klienten med de problemene vedkommende har!

For Melinda Meyer er det viktig også å sette dette inn i en større sammenheng-forholdet mellom oss og den såkalte 3.verden. Vi skal ikke tre våre verdier og systemer over andre, og vi skal være forsiktige med å anse at våre mønstre alltid er de beste.

Det har å gjøre med Å VOKSE, med å bli kjent med sin egen verden og sin "indre kultur".

Først da kan man forstå-og møte andre!

Melinda Meyer arbeider også med psykodrama-som på en måte går videre, fordi det inneholder både bevegelse, de visuelle uttrykksformer, og musikk. Psykodrama kan sies å inneholde alle uttrykks-terapiene, og er således den mest avanserte.

Det arbeides med psykodrama både individuelt, i par og i grupper.

Psykodrama kan sies å ha 100-års-jubileum nettopp i år, og er derfor ingen ny terapiform, selv om den inntil for få år siden var temmelig ukjent her i landet. Den ble grunnlagt av en ungarsk-født jødisk lege ved navn Moreno, som siden emigrerte til USA i 1920-årene.

Den viktige metoden i psykodrama er rollebytte. Ut fra tanken at ingen kan få innlevelse i en annens situasjon hvis man ikke er i stand til å bytte roller med hverandre. Og denne evnen kan læres!

Et vellykket rollebytte kan således også sies å være et fredsverktøy, for om du kan se verden med mine øyne, og jeg med dine, så har vi muligheten til å komme til en felles forståelse!

Tilbake til forholdet klient/terapeut: Det er viktig å ha sittet/kunne sitte i klientens rolle. Og man må ikke stole på den lærdom man har fått i hodet, men lære seg å være ydmyk!

Melinda Meyer deler ikke opp klientene i syke og "friske"-de psykotiske og de andre, men arbeider ut fra et helt annet utgangspunkt, der hun som nevnt foran betrakter et menneskes energi-dets LIVSENERGI. En som f.eks er deprimert blir ansett å være en som har (for) lite livsenergi.

Uttrykksterapi tar utgangspunkt i ditt ego, og at du må oppdage deg selv og din energi/dine livsmuligheter. Ut fra at mennesker er forskjellige, også mht styrken i de ulike sansene, brukes det verktøy som passer best.

Tidligere ble det ansett at uttrykksterapi var farlig, og gjorde pasientene "psykotiske".

Melinda Meyer arbeider imidlertid også med de som av tradisjonell psykiatri betraktes som psykotiske. Men hun understreker at hun alltid tar hensyn til klienten ved å tilpasse verktøyet til den målgruppen hun arbeider med.

Med mennesker som er "psykotiske" bør det derfor helst ikke arbeides med psykodrama, da denne jo er en mer dyptgående og avansert form som fordrer en viss identitetsfølelse og ego-styrke.

Som hun sier det: Et godt verktøy er hjelpende, men brukes det galt, kan det likevel være farlig.

Melinda Meyer liker ikke ordet pasient. Begrepet er så utvannet, så tabubelagt, og det er knyttet så mange fordommer til det å være "syk".

Hun har generelt veldig interessante synspunkter på det å være pasient- et ord hun altså ikke liker, på diagnoser og på forholdet terapeut/klient.

Diagnoser er noe hun ikke bruker. Man har tradisjonelt hengt seg altfor mye opp i dem-og firkantede som de er. Hun sier at hun tar for seg det hun ser istedet-ved kommunikasjon og ved det som kommer til uttrykk via de redskaper de bruker.

Mht sin egen rolle-og generelt det å være terapeut, sier hun at de som kommer til henne, skal hun yte SERVICE. Hele hennes arbeid går ut på å være der for klientene= de som kommer til henne for å få hjelp til sin egen utvikling.

Jeg får et sterkt og entydig inntrykk av at uttrykksterapi virkelig er et ALTERNATIV. Meg selv er mitt verktøy, sier hun!

Hun har også interessante synspunkter på nettopp dette med alternativ terapi contra det tradisjonelle-og hvordan påvirke systemet.

Hun mener det er viktigere å ta med seg det nye inn i systemet, og arbeide innenfor det vanlige helsevesen, istedenfor å gi opp kampen og etablere seg for seg selv privat.

Melinda Meyer er opprinnelig utdannet psykiatrisk sykepleier, og arbeidet tidligere på vanlig måte i psykiatrien. Hun mener det er viktig å integrere uttrykks-terapien i det tradisjonelle system - som et verdifullt tillegg.

Hennes erfaring er at etter hvert møter hun ikke bare total avvisning. Det er blitt mer åpenhet om alternative metoder nå, men ennå spesielt på de mer åpne og "perifere" institusjoner, som poliklinikker og dagsentre.

Jeg spør henne til sist om det er gjort noe forskning på disse to terapiformene og deres effekt på klientene - (det er jo nettopp her terapiens evnt eksistensberettigelse ligger).

Hun svarer at det er forsøkt gjort endel i USA, gjennom intervju med dem som har gått i slik terapi, men ikke her i landet.

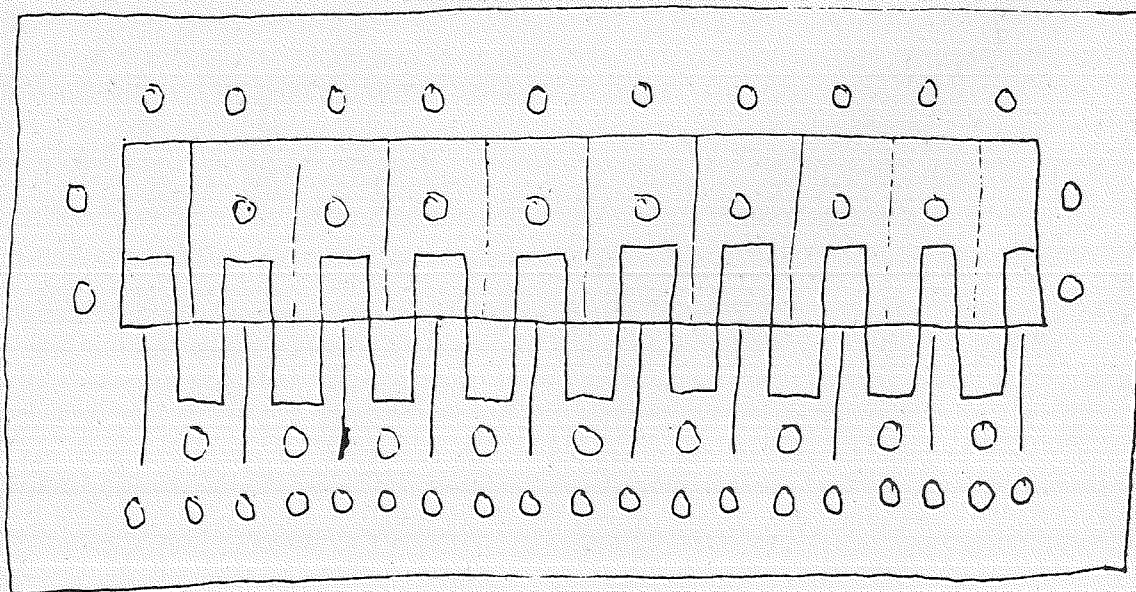
Hun påpeker at det er veldig vanskelig med forskning i tradisjonell vitenskapelig forstand omkring terapier av denne typen. Det er veldig vanskelig å finne målbare faktorer, og systematisere, idet dette jo dreier seg mer om utvikling av sosiale relasjoner, og således en veldig vanskelig målbar prosess.

Melinda Meyer påpeker at livet kan sees som et drama, der psykodrama er å anse som øvelser på det livet som kommer, og/eller reparasjoner på det livet har medført/på det livet som har vært.

Alle opplevelser - alt som har skjedd her i livet, ligger i kroppen. Den husker alt, og terapi blir da en hjelp til å finne mer ut av seg selv og lære å kunne stå bedre...

Jeg møtte her en uhyre sterk og interessant terapeut med synspunkter og holdninger som mange i helsevesenet kunne lære veldig mye av.

Nettopp denne blandingen av styrke til å tro på seg selv og forsvare sine synspunkter, og RESPEKT for klienten som menneske - som hennes utgangspunkt antyder, er omtrent ikke-eksisterende i norsk helsevesen. Kanskje noe av forklaringen ligger i hennes amerikanske bakgrunn??

Tegning: SVEIN-JARL ERIKSEN

PASIENTEN OG HANS JOURNAL

Den nye legeloven-lov av 13.juni 1980 nr 42, inneholder bestemmelser-paragraf 46-om en pasients rett til innsyn i sin journal.

Det var en ressurs-sterk person som gikk til rettssak for å få se sin journal, og som fikk medhold i Høyesterett 25/10-77, som var bakgrunnen for at Stortinget tilslutt nedfeller denne rettighet i lovs form.

Dette er en tydelig indikasjon på at det nytter å kjempe, og at man MÅ kjempe. Ellers er det vel tvilsomt om vi hadde fått erkjent ens denne rettighet.

MEN LOVEN SABOTERES og UTHULES!

Den eneste begrensning i pas. innsynsrett lovbestemmelsen nevner, er de tilfelle hvor legen mener det av hensyn til "hans helse eller hans forhold til person som står ham nær", er utilrådelig at han får kjennskap til den.

Dette er dog en meget vid og vag bestemmelse, som overlater omtrent alt til legens skjønn. I tillegg er det fritt fram for de leger som VIL unnaholde journalen, til å dekke seg under denne bestemmelse, og slik lykkes med å nekte pas. hans rett. Det er hevet over tvil at slikt skjer, men pga manglende innsyn og kontroll med en leges virksomhet, er det aldri lett for pasienten å gjøre noe med det, UANSETT legens motiv for å nekte innsyn.

Etter loven skal det IKKE være nødvendig for en pasient å måtte gå via advokat for å få se sin journal. Ofte er det her også snakk om pas. i en vanskelig økonomisk situasjon, slik at de må søke om fri retts-hjelp. I den grad de får det, bidrar det dermed til å belaste det offentlige med utgifter helt unødvendig, og bare for at leger ikke retter seg etter sine plikter, og pasienter ikke kjenner sine rettigheter.

Det som verre er, er at flere leger tydeligvis har lagt seg til en praksis hvor pasienten kun får lov å se sin journal på legens kontor, og

sammen med ham. Denne praksis er tydelig godt innarbeidet flere steder, noe som igjen er et godt bevis på at pasientene er uvitende om sine rettigheter!!

Av premissene fra Høyesterett og av sosialdepartementets forskrifter foruten deres rundskriv til alle leger, går det tydelig fram at PASIENTEN HAR RETT TIL Å FÅ TILSENDT KOPI AV SIN JOURNAL!

Legen har videre plikt etter legeloven-samme paragraf-til å INFORMERE pasientene om sine rettigheter, og også om klagemuligheter o.l.

Etter hva som ovenfor er nevnt om dette, ser det altså ut til at leger forsømmer sin plikt også her.

Etter vår mening er det trist å av og til konstatere at pasienter ikke synes å mene at slike ting spiller så stor rolle. Kanskje ser de slik på det pga utmattelse eller av frykt for å bli stemplet som bråk-makere.

Men det spiller stor rolle at leger slik tramper på og utvanner pasientenes rettigheter, og at de setter diagnoser som er helt gale og grunnløse.

Diagnoser mister dessverre heller ikke sine ødeleggende effekter selv om vi kanskje aldri så mye kan harsellere med dem.

Det hender også at leger lager sine egne regler og begrensninger i innsynsretten, og forlanger at advokater skal få, og la klienten få, innsyn kun på visse betingelser- alt i desperate forsøk på å vri seg unna å få lys på opptegnelser om mennesker som er kommet i deres vei!

Og spres i vilden sky til andre leger kan den, og så usikre og uselvstendige som de fleste leger virker å være faglig sett, "smitter" de hele veien, og stempler mennesket hos det ganske helsevesen.

Enda et stort problem er å vite om man har fått HELE sin journal, eller om legen holder noe unna.

Søkelyset har til sist erfaring for at selv den lovfestede rett til å klage-også lovens paragraf 46-ofte blir litt illusorisk fordi departementet er heller lunkne overfor kanskje psyk. pasienter i sin alminnelighet, og ikke viser tilstrekkelig vilje til å ta problemet alvorlig.

Søkelyset ville nå derfor svært gjerne danne seg et bilde av hvordan pasienter flest opplever dette/hvilke erfaringer de har-og vi ville svært gjerne høre fra leserne om dette.

Dette vil så evnt kunne danne grunnlag for en henvendelse til de

politiske helsemyndigheter, i den hensikt å bringe forholdene mer i samsvar med lovens intensjoner.

Bestemmelsen om innsynsrett i egen journal ble kjempet gjennom i retten. Nå må vi være på vakt slik at ikke den lov som er vedtatt stadig uthules.

Pasienter vil aldri få sine rettigheter gratis-og det er opp til oss selv om vi vil bli hørt!!

Vi håper å høre fra leserne på red.adresse.

Øystein Hansen

DIKT

Stockholm 28. juni

Fra Huset bak Huset
lyder Ordene bak Ordene:

Natten er slutt,
din Drøm er over.

Den lange, vonde Drømmen,
virkelig som Virkeligheten -

mens Aktørene skifter Kostymer
og Masker.

Stjernene blekner, Demringen demrer.

Natten er slutt.
Din Drøm er over.

Med likhet
Petli Sjøvoll

Brev fra Dasa Stoszek.

Kjære venner!

Det var hyggelig å få Deres blad igjen. Jeg var også glad, at jeg fikk lese mitt brev i bladet. Endelig vil noen lese min historie med interesse og vil forstå meg. Det gleder meg.

Jeg har anmeldt sykehuset ved Fylkeslegen for lenge siden-i 1989, men uten resultat. Leger holder sammen, og dekker hverandre. Fylkeslegen ville slett ikke svare på mine spørsmål. Han har bare "ordnet" et brev til sykehuset hvor han gir signaler hva legen skal skrive ang. innleggende lege og utskrivning. og at jeg har måttet vente hver uke hjemme på plass til psykiatri.

Men var jeg virkelig sinnsyk, var det meget uansvarlig av sykehuset å sende meg hjem med en liten baby(4 dager gammel) uten hjelp hjemme.

Videre, innleggende lege kan ikke være lege på sykehuset-slik sier loven. Men sykehuset skrev at formelt var en av legene på psykiatri innleggende lege. Det har skjedd mange feil ved innleggelsen.

Nå, når jeg har anmeldt sykehuset for feilbehandling, skrev Fylkeslegen at saken er avsluttet fra deres side, selv om jeg ikke er fornøyd.

Jeg skrev også til JURK, (juridisk rådgivning for kvinner= red. anm), og ba om juridisk hjelp, men de var helt gale og skrev at jeg må skaffe meg legeerklæring om feilbehandling. Det er jo tema for advokater. Det samme skrev lege. JURK har ikke hjulpet meg.

Etter flere brev-purringer, sendte de alle kopier tilbake-øde-lagt-overstrøket mitt navn på alle papirene. Av hensyn til personvern, skrev de. Hvorfor?

Jeg ba ikke om personvern, jeg ba om juridisk hjelp, råd og ikke personvern. Sånt tull!

Jeg er bitter. Jeg var sint på JURK.

Nå vil jeg prøve en advokat, som jeg betaler selv. Eller skulle jeg prøve Kontoret for fri rettshjelp? Helse-rådet vil heller ikke hjelpe-har ikke tid, skrev de.

Hva ville De råde meg til? Jeg krever erstatning for feilbehandling på sykehuset.

Fylkeslegen og JURK vet sikkert hvor feilen er, og at jeg har rett, men vil ikke hjelpe meg. Skriv vennligst i bladet også hvor vanskelig dette er.

Jeg har lest noe lignende av det jeg selv har opplevd. Det var "fru Jakobsen i baren". Jeg anklager! Ingen i Helserådet ville hjelpe henne heller.

Alt er håpløst også i mitt tilfelle.

Jeg gleder meg til Deres svar!
Fortsatt lykke til i Deres arbeide, og god sommer!

med hilsen Dasa Stoszek

Red. anm: For de som vil kontakte Dasa, har red. adresse og tlf.!

Svar til Dasa Stoszek

Det er vondt å lese om din fastlåste situasjon, slik du gir et inntrykk av den i dine 2 brev (det første ble trykt i Søkelyset nr. 5).

Vi kan forsikre deg om at du ikke er alene om å oppleve helsevesenets manglende vilje til å hjelpe pasienter som er feilbehandlet. Mange har fått oppleve at kollegialiteten i helsevesenet er så total at det virker rent skremmende at slikt kan være mulig. Alt helsepersonell virker etter hvert å bli bundet opp i et rent tyrannisk system, enten pga kollegialitet, redsel for egen karriere (!!) eller ren likegyldighet.

Pasienter som er blitt feilbehandlet og mishandlet, synes etterhvert som de prøver å finne hjelp og forståelse, bare å bli oppfattet som bråkmakere og paranoide, og slik straffet mer og mer.

Redaksjonen er av den oppfatning at sålenge helsevesenet oppfører seg sånn, er det ikke alltid riktig å bare snu det andre kinn til. Helsepersonell har på denne måten en veldig makt, og kan rett og slett ødelegge et menneske definitivt, bare fordi det engang er blitt feilbehandlet, og uansett hvilken holdning vedkommende i utgangspunktet viser.

Det kan være av stor betydning at ressurs-sterke personer får sine saker inn for rettsapparatet. Dette vil skape debatt, og det vil kunne utgjøre et press på de lovgivende myndigheter. Slikt sett vil det hjelpe ALLE, også de som ikke orker å ta opp kampen, verken i rettsapparatet eller på andre måter.

Det er bare gjennom et sterkt press at vi kan ha håp om å få bedret rettssikkerheten, og at de generelle forhold for brukerne av helsevesenet kan bli bedre!

Om du ikke har forsøkt Kontoret for fri rettshjelp, vil vi anbefale at du prøver dem først. Ang. adresse se adresseliste bak i bladet.

Det står så elendig til med pasientens rettigheter at mange advokater dessverre også kvier seg for å ta slike saker. Derfor er det viktig at noen vil prøve å stå på. Vi prøver å få oversikt over bra advokater vi tror kan hjelpe - se liste annet sted i bladet.

Vi håper du vil få hjelp, og at du lar oss få vite hvordan det går med din sak!

vennlig hilsen red.

Øystein Hansen

MITT LIV.

Jeg heter Ero Timonen, og har prøvd denne h.....psykiatrien, og bla et hardt stoffkjør før dette. Da jeg var 17 år, begynte jeg på heroin, og dette kostet penger. Derfor begynte jeg med innbrudd om natten for å få penger til stoff om dagen. Slik drev jeg på i ca 6 år og etter dette ble jeg tvangsinnlagt på Dikemark sykehus av politiet.

Dit kom jeg kjørende med purken, og kom inn på avd. Furuli, med håndjern. Da fikk jeg to sprøyter Cisordinol-1000 mg pr dag, og ca 100 mg Haldol samtidig. Sovnet da inn, og ble lagt i belter. og lå der og fikk flytende føde i ca 1 mnd. Da jeg kom ut av beltesituasjonen, var jeg så stiv og støl som bare det. Dette holdt på i ca 3 år. det er det verste helvete som jeg noensinne har opplevd. Jeg mistet da 4 tenner i overkjeven pga medisinene.

Har nå vært ute i ca 8 år uten stoff, men med medisiner, og har aldri opplevd meg selv så slapp i hele mitt liv. Fikk Cisordinol, foruten bivirkningstabletter i disse årene som kom etterpå. Denne behandlingsform er noe av det verste jeg har vært borte i.

Nå etter alle disse år, har jeg fått slutte med medisiner, og har tenkt på å få meg en jobb, og kutte ut uførepensjonen. Nå kan jeg endelig slå meg til ro, og få familie med kone og evt alle barn jeg får.

Ero Timonen

ADRESSELISTE

SØKELYSET, Amalie Norsk forlag, postboks 67, 1450 NESODDTANGEN

NORSK FORENING for MENTAL HELSE, postboks 298, 3701 SKIEN

Besøksadresse: Duestien 12, Skien. Tlf. (03)52 17 60

JUKLERØDS VENNER, v/ sekretær Marie Beate Fjærli, Bekkefaret 21,
2600 LILLEHAMMER. Tlf. (062) 55 343

WE SHALL OVERCOME (WSO) v/ leder Marie Beate Fjærli, Bekkefaret 21,
2600 LILLEHAMMER: Tlf (062) 55 343.

GALEBEVEGELSEN i Stavanger, v/ Torgeir Bråstein, Postboks 3109 Mariero
4000 STAVANGER: Tlf. (04) 53 53 93.

NORSK PASIENTFORENING, St. Olavs gt.7, 0165 OSLO 1 Tlf. (02) 20 43 13.

BARE ANGST, kontakttelefon i Bergen (05) 34 77 90,
i Oslo (02) 28 86 63, i Kristiansand S (042) 29 555.
Bladet Bare Angst, Sverre Hjeltnlandsv 4A, 5031 LAKSEVÅG.
Tlf. (05) 33 14 86.

"31B", Grønlansleiret 31 B, 0190 Oslo 1. Tlf. (02)68 85 12.

SINNETS HELSE, Foreldreboden, Arbinsgt. 1, 0253 Oslo 2. Tlf.(02)1134 47
MENTAL BARNEHJELP (samme adr.) Tlf. (02) 44 14 51.

Anonyme Alkoholikere - kontakttelefon (02) 46 89 65

FRI RETTSHJELP, Storgt 19, 0184 Oslo 1. Tlf. (02) 42 52 60.

Nyttige adresser i Oslo-området:

Legevakten (også mottak for voldtektsofre)	(02) 20 10 90
Sosial vakttjeneste (hele døgnet, alle dager)	" 41 22 75
Kirkens SOS (hele døgnet, alle dager)	" 37 81 30
Krisesenteret for kvinner i Oslo	" 35 00 48
Krisesenteret for kvinner i Asker og Bærum	" 13 35 00
Krisesenter, Romerike	" 71 41 78
Krise- og rådgivningstelefon for menn	" 20 91 12
Støttesenteret mot Incest	" 19 84 53

B

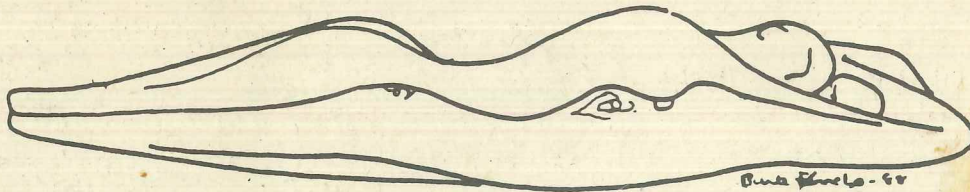
BLAD I POSTBOKSN. TIL :

Anne Karine Danielsen 7
Slettelökka 5
0597 Oslo 5

RETURADRESSE :

AMALIE NORSK FORLAG
postboks 67
1450 Nesøddtangen
Norge

Amalie Skram (1846-1905) er en av de store norske forfattere, selv om hun etter hvert følte mer tilknytning til Danmark. Hun var en pioner, langt forut for sin tid. To av hennes viktigste bøker er "Professor Hieronimus" og "På St. Jørgen". De handler om hennes erfaringer i møtet med psykiatrien, og er fortsatt aktuelle. Selv om mye har forandret seg på 100 år, er grunnholdningene for en stor del de samme den dag i dag.

Amalie Skram turde si ifra. Hun skrev ikke for å bli populær, men fordi hun hadde noe å fortelle. Amalie Norsk Forlag vil følge opp tradisjonen fra Amalie Skram. Første skudd på stammen er bladet Søkelyset.

Vi vil rette Søkelyset mot psykiatrien. Bak de låste dørene skjer det overgrep, og mange lever under umenneskelige forhold. Søkelyset skal bringe dette fram i lyset.

Søkelyset er et blad for alle som ønsker et mere menneskelig samfunn, et samfunn som ikke skaper psykiske lidelser. Der konflikter løses på en fredelig måte, uten diagnoser, tvang og vold. Et samfunn der mennesker bryr seg om hverandre.

